

*Подходи в преподаването
Approaches in Teaching*

СПОДЕЛЕН ОПИТ ОТ КУРСА ПО СВОБОДНОИЗБИРАЕМА ПОДГОТОВКА „КРАЕЗНАНИЕ“

Радка Тотолакова
СОУ „Васил Левски“ – Веллингград

Резюме. Споделяйки дългогодишния си опит, придобит в работата си в часовете по свободноизбираема подготовка (СИП) „Краезнание“, Радка Тотолакова – учител по история в средно общообразователно училище „Васил Левски“ – Веллингград, набляга върху няколко основни направления: изучаване на исторически факти и бележити личности от Чепинското корито на фона на националната история; посещения на природни забележителности и местности, както и на паметни места, национални и местни музеи и разкопки; срещи с именити учени – археолози, историци, краеведи. Съществен акцент в работата на курса по свободноизбираемата подготовка е подпомагането на изяви на учениците в местния печат, както и на участието им в различни исторически конкурси.

Keywords: optional course, shared experience, local history

В програмата на СИП „Краезнание“ е застъпено изучаването на исторически факти, местности и личности от Чепинското корито, на които се обръща недостатъчно внимание. Това обрича на забравя бележити имена и събития не само с местно, но и с национално значение. Целта на курса е да ги постави на достойно място, опирайки се на засиления интерес към краезнанието от страна на младите хора, много от които са преки потомци на героите, за които се събират сведения. Познанието за делото на тези личности прави децата отговорни към собствените постъпки, образува цялостния им мироглед и те се усещат като част от нещо голямо, което не е само сведение от учебника.

Благодарение на курса учениците намират отговор на основни въпроси, които си задава всеки млад човек: Кой съм? Откъде идвам и накъде отивам? А с отговорите неизменно се появяват и още въпроси. Така този СИП се превръща във възможност да се удовлетвори потребността от историческо знание, като в същото време се търси и форум за гласност и изява на всяко будно дете.

Програмата за работата на СИП „Краезнание“ условно може да се раздели на две части: теоретична, която запознава със събития, паметни места и личности от родния край, на основата на националната история през същата историческа епоха, и практическа, свързана с посещения на исторически местности, национални и местни музеи, със срещи разговори с учени историци и археолози, с изработване на реферати и участия в конференции и конкурси.

Чепинският край е богат на събития и личности, които не могат да бъдат обхванати в рамките на една учебна година. За тази цел формираната група работи по изготвения план за две години. Освен с историческите теми учениците се запознават и с изключителните природни дадености на родното място. Чепинското корито се намира в северозападната част на Родопите. Огромно природно богатство в района са около 80-те минерални извора, бликащи във Велинград и неговите околности, а най-големият карстов извор в Европа е Клептуза. Мекият климат и природните условия тук привличат заселници още през неолита – VI хилядолетие пр. Хр. Недостатъчно е проучена историята на тракийското племе беси, населявало тези места, от което произлизат прорицателите и жреците на бог Дионис. Едно от предположенията е, че на връх Острец се е намирало прочутото в Античността негово светилище, но за съжаление там са направени само двадесетдневни проучвателни разкопки през 2010 г., които не са продължени.

В североизточната част на Чепинската котловина се намират останките на крепостта Цепина – една от най-известните през цялото Средновековие, дала името си на цялото крайще. Тази твърдина е свързана с деспот Алексий Слав – племеник на цар Калоян, обявил се за самостоятелен владетел след 1207 г. в Родопите с център Цепина. Сравнително малка част от нея е проучена през 1972 г. Според сведения на Лала Шахин Чепинско е завладяно от турците през 1371 г. след деветмесечна обсада на крепостта Цепина и с рядко срещаното от завоевателите разрешение за самоуправление на местното население, продължило вероятно до втората половина на XVII в. В архива на историческия музей във Велинград се пази българският препис на граничния акт „Худутнаме“ от XVI в., който дава сведения за единението на селищата от Чепинския край.

Стратегическите интереси на Османската империя довеждат до насилственото налагане на исляма в Родопите през втората половина на XVII в. През 1870 г. Стефан Захариев публикува във Виена летописа на поп Методий Драгинов, описващ насилственото помохамеданчване на чепинските българи. В последните години този документ породил много спорове сред историците, въпреки категоричността на данните от османските регистри. Новите мохамедани не възприемат напълно ислямския

светоглед. Те запазват българския си език като майчин и единствен, а в бита обредната система е със силно влияние на християнството – празнуване под различни форми на Гергьовден, Благовец, боядисване на яйца, сватбени ритуали. За първи път това мирно и трудолюбиво население влиза в обсега на руската дипломация през 1868 г. чрез доклада на тогавашния вицеконсул в Пловдив Найден Геров с препоръката му за приобщаване на българомохамеданите от Родопите към целокупния български народ. Неоспоримо обаче е наложилото се по верски признак и засилването се през последните двадесет години разделение, което съществува и досега сред населението в Чепинския район. Тази тема е изключително чувствителна и повечето изследователи на Чепино я избягват, докато отдалечаването на българомохамеданите от родовия им корен става все по-осезаемо, хвърляйки ги в нови лутания и отрицания, и докато девизът на Европейския съюз, част от който е и България, е „Единни в многообразието“.

Това поставя учителите по история в Родопите, които работят с голям процент българомохамедани, в деликатна ситуация, в която те трябва внимателно да подбират думите си, за да не предизвикат ответна реакция, заплашваща да бъде унищожителна. Курсът по СИП „Краезнание“ е ориентиран към стремежа за постигане на разбиране и сближаване между участниците християни и мюсюлмани, като за това спомагат и организираните посещения на крепостта Цепина и Батак, на Велинградския музей, срещите разговори на учениците с уредниците. Средства за постигането на тази цел са и анализирането на исторически извори и краеведчески изследвания, работата с исторически карти и документи от различни периоди, изследванията на родословието и еднаквите фамилни имена на християни и мюсюлмани, както и на начина на отбелязване на празниците и фолклора сред двете религиозни общности. Особено интересно за учениците бе срещата разговор с османистката Стоянка Кендеорова, която ги запозна със сведенията за селищата от Чепинското корито, с народностния състав и поминъка на населението и топонимията, която е запазена и досега.

Обобщавайки информацията от многобройните материали, с които е работила, групата от СИП „Краезнание“ откри, че въпреки верските различия Чепинско никога не се е превръщало в кървава арена за мъст между двете общности. Нещо повече – проучени бяха дестки родови спомени за сътрудничество и взаимопомощ в трудни моменти между християни и мюсюлмани. Малобройната интелигенция на единственото изцяло християнско селище Каменица още преди Освобождението приобщава по-будните деца на българомохамеданите към светско обучение, а през 1881 г. към новото училище е изграден и пансион за тях. Стою Докумов – учител

в Каменица, е първият в България ентузиаст и деец за културното и духовно издигане на родопските българомохамедани. Създаденото от него дружество „Просвета“ издейства стипендии за обучение в по-горна степен на негови членове. По този въпрос Стою Докумов си кореспондира с Константин Иречек, Петко Каравелов, Петко Славейков, Тодор Иванчов, Отон Иванов. Чрез дружеството той успява да осигури за помощници на околийските управители в Пещера и Чепеларе да бъдат назначавани българомохамедани. Дейността на тази първа и единствена по рода си организация в България, както и личността на нейния създател, са важна тема в работата на СИП „Краезнание“.

В условия на несигурност, апатия и усещане за неизбежно зло всяка нация се вглежда в себе си, за да потърси своите дълбоко заровени корени. Само в тях се съдържат живителните сокове на дадено общество. На българското също. И ако в днешното тежко време се опитваме да открием нещо обнадеждащо, то това е опората в изконните и непреходни ценности на българската нация. Такава опора намират и учениците от курса, когато се запознават с делата и личностите на многобройните просветители и революционери от родния край. Целта е, обръщайки се към историята, младите хора да повярват, че имат основание за самочувствие и право на свобода и да разберат за героите, за които пише в учебниците, че са били като тях в младежките си вълнения и пориви. Повечето са станали революционери на техните години, водени само от родолюбие и идеализъм. Чепинско е тясно свързано с дейността на ВМОРО, а сред учениците има потомци на четници от организацията и участници в Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г. Предвидените за разглеждането на тези теми часове преминават при изключителен интерес, особено когато се изследва личността на нашия съгражданин Величко Керин (Владо Черноземски). Организиран се посещения на паметната му плоча и обсъждания на документалните кадри от атентата в Марсилия, които прерастват в оживени дискусии.

През изминалата учебна 2011/2012 г. една част от занятията в СИП „Краезнание“ бяха посветени на Балканската война от 1912 г. Учениците с особен интерес проследяват победния ѝ ход, но това, което ги впечатлява най-вече, е, че първото сражение на войната е в нашия район на връх Велийца, където се издига монумент на загиналите в този първи сблъсък. Вече се превърна в традиция на 5 октомври да бъдат посещавани тези паметни места. В подготовкното отбелязване на стогодишния юбилей на войната учениците от СИП ще вземат участие както в конференцията, организирана от Исторически музей Велинград, така и в честванията в кв. „Чепино“ и в местността Каратепе.

Като привърженик на думите на Алеко Константинов „Опознай родината, за да я обикнеш“, групата се старее да направи възможни ежегодните посещения на значими за родната ни история места като Веляновата

къща в Банско, музея на Неофит Рилски, паметника на Паисий, къщата музей на Н. Вапцаров. Екскурзии се провеждат и до националните музеи в София: Исторически, Военен, Археологически, както и до Боянската църква. Учениците сами избират къде да отидат и се заемат с по-голямата част от организацията по пътуването, като всички тези усилия от тяхна страна са поредно доказателство за искрен интерес към историята и общата ни работа.

Обикновено заниманията от програмата на СИП „Краезнание“ се състоят в сградата на училището, което разполага с богата, добре оборудвана база, която позволява добро представяне на теоретичната част. Ръководството съумява и да осъществи срещи с изтъкнати имена в областта на историята и археологията като проф. Андрей Пантев, доц. Петко Петков (декан на историческия факултет на Великотърновския университет), проф. Стоян Джавезов (управител на фондация „Васил Левски“), акад. Георги Марков и др.

В групата на СИП се обучават умни, будни деца. Наградите, които получават, са доказателство за това. През учебната 2011/2012 г. учениците, които вече две години бяха част от курса, премериха силите си в конкурса, организиран от клуб „Родолубие“ като конкуренти. Те подготвиха самостоятелни реферати, три от които получиха и награди, връчени им в Националния исторически музей, което впечатли младите участници и ги мотивира в работата им не само за часовете по история, но и за участието им в СИП. Подготовката и включването в конкурса помогна на учениците да усвоят умения да се изразяват писмено, запознавайки се с изискванията на научния стил, да формулират и доказват аргументирано тезата си, като използват исторически термини и извори. А това, че се съревноваваха помежду си, ги подготви за бъдещите матуритетни изпити и кандидатстването в университет.

През тази учебна година ще насочим усилията си в разглеждането на теми, свързани с новата ни история и културата. Ще отделим внимание и на известни личности в миналото, посетили труднодостъпния тогава Чепински край – Иван Вазов, Константин Иречек, Петко Славейков, Петко Каравелов, Алеко Константинов, Андрей Ляпчев, Стефан Стамболов, Стефан Веркович, Пейо Яворов, цар Борис III.

В заключение най-подходящи са думите на Г. С. Раковски: „Ние сме многочислен народ, имаме общо повече веществени средства от наши съседни народи, имаме и достатъчно учени чловеци, днешният век е век на народността, век на просвещението, век на развитието, затова, ако не съумеем да се възползваме от такива и толкова благоволни за нас обстоятелства, никакво извинение и оправдание не можем да имаме нито пред други народи, нито пред нашето потомство...“.

SHARED EXPERIENCE FROM THE OPTIONAL COURSE „LOCAL HISTORY”

Abstract. Shearing her long time experience, gained during the classes of the optional course „Local history“, Radka Totolakova, history teacher in the Velingrad Secondary School „Vasil Levski“, accentuates on some basic directions: learning of the historical facts and notable persons from the Chepino hollow on the background of the national history; visiting natural landmarks and areas as well as prominent history-related places, national and local museums and excavations; meetings with renowned scientists – archeologists, national and local historians. A stress is laid on the support of the students’ participation from the optional course in the local press and in different historical competitions.

Radka Totolakova

✉ Secondary School „Vasil Levski“
10, Kristal Str.
4600, Velingrad, Bulgaria
E-mail: souvl@abv.bg